

За найближчого розгляду політики протидії злочинності в Україні стає очевидним, що вона заснована на позитивістській концепції, заснованій на так званій теорії факторів. У цій теорії серед факторів, що беруть участь у механізмі породження злочинності, не розрізняються а) фактори, що відіграють роль причини злочинності, і б) фактори, що відіграють роль умов, які сприяють злочинності. Сьогодні Україна стоїть перед дилемою: або, намагаючись подолати кризовий тип злочинності, тобто так звану аномальну злочинність, без усунення соціальної причини злочинності, перетворитись у «поліцейську державу»; або, усуваючи соціальну причину вітчизняної аномальної злочинності, подолати її засобами, властивими демократичній державі.

Отже, зазначив О. Костенко, в Україні сьогодні існує криміногенна система, заснована на соціальній аномалії, яка є причиною злочинності кризового типу. Не зламавши цю систему, марно сподіватися на подолання злочинності одними лише каральними засобами. Звідси висновок: подолання злочинності кризового типу (тобто злочинності, спричиненої соціальною аномалією) – нерозривно пов'язане з розбудовою нової України – країни без соціальної аномалії, в основі якої буде такий соціальний порядок, за якого жити і працювати відповідно до соціальних норм буде вигідним.

Учасники конференції висловили сподівання, що у 2020 році відбудеться наступний IV київський полілог.

УДК 349.6

Е. В. ПОЗНЯК,

кандидат юридичних наук, доцент

Т. А. ШАРАЄВСЬКА,

кандидат юридичних наук, доцент

А. А. СЛЕПЧЕНКО,

кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ «ЕКОЛОГО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА: РЕТРОСПЕКТИВНИЙ ТА ПЕРСПЕКТИВНИЙ ПОГЛЯДИ»

На продовження традицій проведення конференцій і «круглих столів» з еколого-, земельно- і аграрно-правової проблематики¹ 31 травня 2019 р. юридичним факультетом Київського національного університету імені Тараса Шевченка (кафедри екологічного права та земельного і аграрного права) спільно з Інститутом держави і права імені В. М. Корецького НАН України було організовано та проведено Міжнародну науково-практичну конференцію на тему «**Еколого-правовий статус людини і громадянина: ретроспективний та перспективний погляди**». Конференція стала вагомим внеском у розвиток та збереження наукових, освітніх і культурних зв'язків між провідними юридичними вищими навчальними закладами та науково-дослідними установами

України, Республіки Білорусь, Республіки Польща та Італії, органами державної влади, громадськими екологічними організаціями та юридичними фірмами, зацікавленими в дослідженні теоретичних і практичних проблем розвитку екологічних прав особи в сучасних умовах та в майбутньому.

Метою співпраці вчених – учасників конференції стало спільне напрацювання наукових підходів до подальшого розвитку екологічного, земельного та аграрного права України шляхом висвітлення проблем: формування й реалізації еколого-правового статусу громадян України та інших суб'єктів екологічних правовідносин; забезпечення ефективності реалізації та захисту громадянами своїх екологічних прав і обов'язків у історично-правовому, порівняльно-правовому та інших аспектах; прогнозування перспектив удосконалення правового регулювання екологічних, земельних та аграрних відносин крізь призму еколого-правового статусу людини і громадянина в Україні. Основні підходи вчених опубліковано у збірнику тез доповідей учасників зазначеної конференції².

Відкрила роботу конференції та звернулася з вітальним словом доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри екологічного права **М. В. Краснова**. Відмічаючи актуальність винесеної на обговорення наукової громадськості проблематики в сучасних умовах екологічної кризи, Марія Василівна надала слово доктору юридичних наук, професору, академіку НАН України, директору Інституту держави і права НАН України імені В. М. Корецького **Ю. С. Шемшученку**.

У своєму виступі Юрій Сергійович звернувся до історико-правових передумов формування у світі та в колишньому СРСР системи екологічних прав громадян, насамперед права на сприятливе навколишнє природне середовище. Починаючи з моменту прийняття Закону Української РСР «Про охорону природи» (1960 р.), на законодавчому рівні було розпочато процес формування та фіксації зазначеного суб'єктивного права, це покляло початок науковим розробкам у даній галузі. В документах, прийнятих під час проведення Стокгольмської конференції, було запроваджено новий підхід – від концепції охорони природи до концепції охорони навколишнього середовища. «Був великий ентузіазм, – зазначив учений, – у діяльності наукових шкіл Києва, Харкова, Одеси, Львова із запровадження даної концепції, де проблематика прав людини із самого початку була центральною». Згодом на зміну Закону «Про охорону природи» було прийнято Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 р.), при підготовці якого ґрунтовно вченими (В. І. Андрейцевим, Н. Р. Малишевою, В. В. Костицьким та ін.) були опрацьовані теоретичні засади формування системи екологічних прав та обов'язків громадян.

У цей час виникла ідея розробки та прийняття в майбутньому Екологічного кодексу України, а згодом Юрій Сергійович висунув ідею прийняття Всесвітнього договору: «В контексті вдосконалення міжнародного права і національного законодавства важливо безпосередньо передбачити належні механізми реалізації та захисту екологічних прав громадян». ЮНЕП, на думку вченого, вже використала свої механізми, тому він запропонував створити Міжнародну раду ООН з навколишнього середовища з власними функціями та механізмами діяльності (на зразок Міжнародного суду ООН та Міжнародної прокуратури).

Участь у конференції взяв гість із Італії **Джанфранко Тамбуреллі (Gianfranco Tamburelli)** – кандидат наук з міжнародного права, член Римського Ордену деглі Аввокати (еквівалент Ради адвокатів), Італійського товариства

міжнародного права та права ЄС (SIDI), Світової комісії з питань екологічного права (WCEL) Всесвітнього союзу охорони природи, представник CNR при Федерації EUROPARC, професор Інституту міжнародно-правових досліджень (ISGI) Національної ради досліджень Італії (CNR), професор магистратури з екологічного права Римського університету «Sapienza» (м. Рим, Італія), проф. юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, який у своїй доповіді **«Статус права людини на навколишнє середовище в міжнародному праві»** (англ. мовою) проаналізував передумови, тенденції та перспективи закріплення права на міжнародно-правовому рівні.

На підставі огляду найважливіших актів «м'якого» права та багатосторонніх екологічних угод у рамках системи ООН, права міжнародних договорів, судової практики Європейського суду з прав людини та Міжамериканського суду з прав людини автором зроблено висновок про те, що право на навколишнє середовище ще не віднайшло повного визнання та закріплення на рівні загального міжнародного права. Наразі право людини на життя в екологічно безпечному середовищі передбачається у проєкті Глобального пакту з питань довкілля, започаткованого у 2017 р. Урядом Франції, підтримується програмою ЮНЕП ООН «Ініціатива з екологічних прав людини» та Спеціальним доповідачем Ради ООН з прав людини та навколишнього середовища. На думку професора Тамбуреллі, на сучасному етапі адекватним правовим механізмом для формування поняття права на гідне навколишнє середовище могла б стати Резолюція Генеральної Асамблеї ООН.

Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри екологічного та аграрного права юридичного факультету Білоруського державного університету (м. Мінськ) **Т. І. Макарова** запропонувала до розгляду доповідь на тему **«Правове забезпечення екологічних прав громадян: достатність проведення реформ у Республіці Білорусь»** (рос. мовою), тези якої підготовлені у співавторстві з кандидатом юридичних наук, доцентом, доцентом зазначеної кафедри В. Є. Лізгаро. У своєму виступі Тамара Іванівна зазначила про те, що проблема еколого-правового статусу індивіда досліджувалась нею в рамках докторської дисертації та монографії. Конституція Республіки Білорусь закріпила права громадян на сприятливе навколишнє середовище та відшкодування шкоди, а держава забезпечує контроль за їх реалізацією, гарантує забезпечення цих прав. Вчена окреслила коло питань, пов'язаних із впровадженням положень Орхуської конвенції в національне законодавство її країни: запровадження термінології в зміст національних законів; формування необхідної інституційної структури; розробка спеціальних процедур доступу до екологічної інформації та участі громадськості в прийнятті екологічно виважених рішень. Водночас стосовно доступу до правосуддя норми даної конвенції виходять за межі екологічного права та підлягають імплементації, насамперед у процесуальне законодавство Республіки Білорусь.

Громадяни та громадські об'єднання, як зазначила Т. І. Макарова, не можуть звертатись за захистом порушених екологічних прав до омбудсмена та до Європейського суду з прав людини, оскільки ці форми захисту прав недоступні білоруським громадянам з причин відсутності інституту омбудсмена в Республіці Білорусь, яка не є членом Ради Європи. Водночас формується практика звернень зацікавлених осіб її країни до Комітету і з здійснення Конвенції про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля.

На початку своєї доповіді **«Охоронюваний законом інтерес у структурі еколого-правового статусу людини і громадянина»** доктор юридичних наук, професор, професор кафедри екологічного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член-кориспонтент НАПрН України, заслужений юрист України **Г. І. Балюк** окреслила коло міжнародно-правових передумов формування системи екологічних прав людини і громадянина, починаючи з 40–50-х років ХХ ст., зазначивши, що «Орхуська конвенція підняла екологічні права громадян до фундаментального рівня прав людини». Вчена вказала на відсутність у вітчизняному законодавстві юридичного механізму, «в якому б органічно були поєднані всі ланки системи закріплення, забезпечення, реалізації і захисту прав громадян». Нечіткість, невизначеність, а в окремих випадках – і відсутність правових норм, спрямованих на забезпечення механізму реалізації та захисту екологічних прав громадян, на її думку, призводить до того, що правовий статус людини і громадянина «втрачає своє реальне підґрунтя», стає декларативним.

Галина Іванівна висловила думку про необхідність об'єднання зусиль вчених у дослідженні еколого-правового статусу людини і громадянина, передусім «шляхом розкриття елементів зазначеної правової категорії, а саме її структури і змісту». Вчена запропонувала власні підходи до розуміння таких елементів структури цього явища правової дійсності, як: громадянство, загальні та конституційні принципи, правосуб'єктність, права і свободи, обов'язки громадян та гарантії їх дотримання, юридична відповідальність та інтереси особи. Наводячи характеристику кожного з цих елементів еколого-правового статусу людини і громадянина, Г. І. Балюк зазначила про важливість єдиних наукових підходів до поняття екологічного інтересу, розуміння його змісту, адже «права починаються з інтересів». Поряд з цим у законодавстві вживаються такі терміни, як «правоохоронювані інтереси», «життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави» та ін.

Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри трудового, екологічного та аграрного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника **Н. Р. Кобецька** у доповіді на тему **«Екологічна міграція як наслідок порушення права на безпечне довкілля»** зазначила про виникнення у 30-х роках ХХ ст. та поширення на сьогодні такого виду міграції, як екологічна. Серед причин екологічної міграції вчена назвала глобальні зміни клімату та спричинені ними наслідки. Висвітлюючи національну практику регулювання питань екологічної міграції Австралії, США, Фінляндії, Швеції, Республіки Таджикистан, Надія Романівна зазначила про відсутність у законодавстві нашої держави понять «екологічна міграція», «екологічні мігранти» та ін. Особливо актуальним є питання захисту екологічно внутрішньо переміщених осіб. У зв'язку з Чорнобильською катастрофою у новітній історії Української держави вперше виникла проблема екологічної міграції постраждалих громадян, у зв'язку з цим фактично виникає правове регулювання внутрішньої вимушеної (примусової) екологічної міграції.

Особливої актуальності Н. Р. Кобецька надала питанням інституційного, організаційного та матеріального забезпечення прав і захисту інтересів осіб, які постраждали від негативних змін довкілля, надання їм підтримки й допомоги в адаптації в нових умовах, усунення причин екологічної міграції, негативних змін довкілля, клімату, порушення природного права людини – права жити в

здоровому, безпечному і збалансованому природному середовищі.

У доповіді на тему «**Екологічні права майбутніх поколінь: від абстракції до правового змісту**» доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України, заслужений юрист України, завідувач відділу проблем аграрного, земельного, екологічного та космічного права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України **Н. Р. Малишева** окреслила історичні, філософські та міжнародно-правові витоки концепції сталого розвитку. Захист і поліпшення довкілля для сучасного та майбутніх поколінь як одну з найважливіших цілей людства вперше було зафіксовано в Стокгольмській декларації з навколишнього середовища в 1972 р. Відповідальність сучасних поколінь перед майбутніми було обґрунтовано і на теоретичному рівні та покладено в основу принципу сталого розвитку. В подальшому, як зазначила вчена, відповідальність сучасного покоління перед майбутніми була належним чином відображена в низці міжнародно-правових документів. Аналізуючи категорію «права майбутніх поколінь», Наталя Рафаелівна поставила питання про можливість запровадження правових та інституційних механізмів, здатних діяти в інтересах майбутніх поколінь.

Доповідачка навела дані про початок створення структур, до повноважень яких входить нагляд за дотриманням прав майбутніх поколінь, таких як: Рада з прав майбутнього планети (Франція, 1993 р.), Комісія у справах майбутнього (Ізраїль, 2001 р.), Комітет з питань майбутнього (Фінляндія, 1993 р., з 2000 р. є постійним парламентським комітетом), Комісія з питань сталого розвитку (Велика Британія, кін. ХХ ст.), парламентський комісар (омбудсмен) з питань майбутніх поколінь (Угорщина, 2007 р.), парламентський комісар з прав майбутніх поколінь (Нова Зеландія, 1986 р.), Комісар з питань навколишнього середовища та сталого розвитку (Канада). Викладене, на думку Н.Р. Малишевої, свідчить про пошук країнами світу «дієвих організаційно-правових шляхів гарантування екологічних прав майбутніх поколінь на безпечне довкілля, на належний обсяг природних ресурсів, здатний забезпечити життєдіяльність людини майбутнього на належному (або хоча б – сьогоднішньому) рівні».

Доктор юридичних наук, професор, професор кафедри аграрного, земельного та екологічного права Національного університету «Одеська юридична академія» **І. І. Каракаш** у доповіді на тему «**Екологічні права й обов'язки людини і громадянина як невід'ємні складові їх еколого-правового статусу**» наголосив на тому, що екологічні права людини є природними і не залежать від їх визнання чи невизнання державою, а «права людини на життя, здоров'я, потомство, користування природними ресурсами – не прописані в законодавстві». В юридичному об'єктно-суб'єктному розумінні вони становлять природну властивість та об'єктивну потребу існування людини як істоти природного походження. Вони пов'язані з походженням, життям і життєдіяльністю людини, є невід'ємними від самої особи, у зв'язку з чим вчений пропонує їх вважати «особистими правами, які не підлягають відчуженню».

Ілля Іванович здійснив аналіз системи екологічних прав та обов'язків громадян, закріплених Конституцією України, Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» та іншими законами, зазначаючи про невичерпність їх переліку. Він відмітив, що «досі переважним залишається диференційоване (пооб'єктно-ресурсове) забезпечення використання й охорони природного оточення», тому запропонував власне формулювання низки

екологічних обов'язків громадян із закріпленням їх у Конституції України та в поточному законодавстві. На думку вченого, «саме належне закріплення і безпосередній зв'язок між екологічними правами й обов'язками надає повноцінне уявлення про еколого-правовий статус людини і громадянина у сучасному демократичному суспільстві та соціальній правовій державі».

Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри екологічного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка **М. В. Краснова** в доповіді «**Сучасні науково-методологічні проблеми екологічних прав та обов'язків громадян**» поставила питання про доцільність перегляду науково-методологічних засад сучасного екологічного права стосовно окремих аспектів системи екологічних прав та обов'язків громадян і про необхідність подальшого дослідження історико-правових та інших джерел формування екологічних прав людини і громадянина в нині існуючих теоріях походження права (природно-правовій, теократичній, теологічній, психологічній, соціологічній та ін.). Водночас еволюція екологічних прав стосується періодів, у межах яких формуються права природоресурсного, природоохоронного, безпекового та кліматичного характеру, важливим також є питання про класифікацію зазначених прав на еколого-політичні, еколого-економічні, еколого-культурні та ін. На думку Марії Василівни, назріла необхідність прийняття Основ екологічного законодавства із визначенням у них поняття «екологічні права та обов'язки громадян», поклавши в основу «види, форми і способи взаємодії людини та громадянина із навколишнім природним середовищем як місцем та умовою свого існування».

Особливу увагу М. В. Краснова приділила аналізу змісту та складових елементів еколого-правового статусу людини і громадянина, зазначаючи про необхідність вирішення питань, пов'язаних із екологічною правосуб'єктністю осіб, можливістю застосування конституційно встановлених обмежень їх прав і свобод у сфері екології.

У доповіді на тему «**Забезпечення права на сприятливе довкілля як ознака екологічної держави**» доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, академік НАПрН України, заслужений юрист України, президент Асоціації українських правників **В. В. Костицький** зазначив про сучасні науково-теоретичні пошуки нової моделі держави, якій були б притаманні інформаційні, соціальні, екологічні та інші ознаки. Забезпечення права на сприятливе довкілля на шляху «від правової охорони природи – до раціонального природокористування – і до забезпечення екологічної безпеки», на думку вченого, є ознакою екологічної держави. За словами Василя Васильовича, «в основі системи права, правопорядку, а отже, і суспільного життя (в основі якого – комунікація) знаходиться ідея людиноцентризму, морально-етичний імператив, який нам дарував Всевишній у вигляді Заповідей».

Здійснюючи аналіз ідей людиноцентризму та соціоцентризму, доповідач окреслив основні риси теолого-соціологічної теорії, а виходячи із принципу теоретико-методологічного забезпечення розвитку науки, він запропонував розробити нові підходи до доктрини екологічного права, теорії права, соціології права, переглянувши розуміння об'єкта правової охорони, систему екологічного права, її інституційне забезпечення. Вчений висловив думку про необхідність забезпечення стану рівноваги та дотримання балансу між секторами

громадянського суспільства шляхом перегляду теорії розподілу влад Монте-скьє на предмет виділення інформаційної влади, місцевого самоврядування як гілок влади, та «згадати, що є ще народ, що є ще людина, навколо якої будуватиметься вся політика та еколого-правова політика зокрема».

Доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, член-кореспондент НАПрН України **М. В. Шульга** на початку свого виступу приділив увагу проблемам забезпечення рівності екологічних прав громадян України, іноземних громадян та осіб без громадянства, зловживання правом з точки зору еколого-правового статусу, аналізу «прав на землю як елементу прав екологічних». У доповіді на тему «**Правові засади об'єднання земельних ділянок**» вчений здійснив аналіз законодавчо закріплених обов'язкових умов поділу та об'єднання земельних ділянок, де «особливість такого формування об'єктів земельних відносин полягає у трансформації земельних ділянок, яка відбувається на базі раніше сформованих земельних ділянок та призводить до виникнення нових об'єктів земельних відносин».

Михайло Васильович зазначив про специфіку об'єднання раніше сформованих земельних ділянок, які перебувають у власності громадян, об'єднання окремим громадянином садових земельних ділянок зі збереженням цільового призначення та набуттям нової площі, меж та нового кадастрового номеру. Висвітлюючи питання права спільної часткової власності на земельну ділянку, яке виникає при добровільному об'єднанні власниками належних їм земельних ділянок, добровільність вчений пов'язав із принципом свободи власності та відповідністю конституційним вимогам до реалізації права власності. Добровільне об'єднання власниками належних їм земельних ділянок він пропонує розглядати як «специфічний спосіб розпорядження земельними ділянками як об'єктами права власності цих суб'єктів на договірній основі».

Кандидат фізико-математичних наук, засновник громадської організації «Глобальне водне партнерство – Україна» **А. О. Демиденко** звернув увагу присутніх на новачі сучасної державної екологічної політики на шляху до сталого розвитку та проблеми і можливості практичного застосування екологічного законодавства з метою реалізації прав майбутніх поколінь на чисте довкілля.

На думку Андрія Олексійовича, важливою ідеєю, яку слід впроваджувати в законодавство, є не тільки захист довкілля, а й зменшення екологічних ризиків, звідки впливає концепція «нульового ризику». Доповідач зазначив, що «безпека – це не відсутність ризиків, як у нашій парадигмі, а це управління ризиками і зменшення їх до соціально прийняттого рівня». Із прийняттям нової Стратегії державної екологічної політики на період до 2030 р., він вважає за необхідне проведення значної роботи із запровадження зазначених нових концептуальних поглядів у законодавство, розвитку таких нових для України інструментів, як оцінка впливу на довкілля, інтегрованій менеджмент, партнерство для досягнення цілей сталого розвитку.

Директор ПП «Юридика фірма «Імператив-плюс» **О. В. Лупейко** у своєму виступі окреслив коло проблем, пов'язаних із забезпеченням екологічної безпеки та компенсацією заподіяної шкоди здоров'ю громадян, які постраждали внаслідок пожежі на БРСМ «Нафта» в червні 2015 р. Як зазначив доповідач, «у своїй правозахисній діяльності ми довели, що право на екологічну безпеку може перестати бути декларативним, як це інколи вважається в юридичній

сфері. Поштовхом для нас стало вивчення європейського досвіду, зокрема аналогічного випадку, який стався у Великій Британії та завершився виплатою постраждалому населенню кількох мільйонів фунтів стерлінгів».

Підготовка і розгляд даної справи тривали близько чотирьох років, було заявлено близько 700 позовів, понад 500 з яких задоволено, стосовно приблизно 200 позовів – їх розгляд продовжується у суді першої інстанції. Суми моральних відшкодувань становлять від 50 тис. до 1 млн. грн. Перші справи вже пройшли апеляційний розгляд, де рішення судів першої інстанції залишені в силі. Нещодавно судом було прийнято рішення про відшкодування 12 млн. грн. родинам пожежників. Олександр Васильович також додав, що наразі його організацією проводиться робота із судового захисту порушень екологічних прав громадян і подано позови до низки інших забруднювачів навколишнього природного середовища.

У своїй доповіді на тему **«Розпорядження щодо ландшафту» як правовий інструмент органів місцевого самоврядування проти рекламного хаосу в Польщі (в контексті права людини на безпечний та естетичний простір)»** (англ. мовою) кандидат юридичних наук **Анна Островська** (факультет права та адміністрації Інституту адміністративного і публічного права Університету ім. Марії Кюрі-Складовської, м. Люблін, Республіка Польща) акцентувала увагу на тому, що у 2015 р. питання охорони ландшафту в Польщі були затверджені законодавчо. Ключовим наміром законодавця стала протидія зменшенню цінної території внаслідок неконтрольованого розміщення рекламних носіїв у публічному просторі (явище, яке зазвичай називають «рекламним хаосом»). У зв'язку з цим доповідачка наголосила, що ландшафтний дозвіл із того часу став основним інструментом для захисту ландшафту.

Незважаючи на низку недоліків законодавства Польщі у даній сфері, як зазначила Анна Островська, беззаперечною перевагою запровадження нових рішень Законом про ландшафт Республіки Польща є посилення охорони звичайних ландшафтів, які не відрізняються якоюсь особливою природною чи історичною цінністю. Це ознака того, що краса навколишнього середовища дедалі частіше спостерігається з точки зору місцевості, а не окремого об'єкта.

Кандат юридичних наук **Ганна Спасовська-Чорна** (факультет права та адміністрації Інституту адміністративного і публічного права Університету ім. Марії Кюрі-Складовської, м. Люблін, Республіка Польща) у доповіді **«Права людини і права тварин: коментар до рішення Конституційного суду Польщі щодо свободи віросповідання»** (англ. мовою) зазначила, що право на свободу у сфері релігійного життя у Польщі наразі визнається одним із основних прав людини. Важливим виміром свободи віросповідання є свобода приватного та публічного здійснення молебнів та богослужінь, що також включає принесення жертв і придбання м'яса відповідно до традицій (у випадку прихильників іудаїзму та ісламу така практика передбачається). У дискусії про ритуальне вбивство часто стверджується, що такого роду питання породжують конфлікти між правом людини на релігійну свободу та правами тварин.

Доповідачка проаналізувала законодавство своєї країни з окреслених питань на предмет його колізійності, зокрема щодо допустимості забою хребетних тварин без попереднього оглушення, поставивши питання: «Чи порушують обмеження на ритуальні забої свободу віросповідання?». Ретельний аналіз Рішення Конституційного трибуналу Польщі від 10 грудня 2014 р. дав змогу відповісти на це питання,

адже він постановив, що національне законодавство, яке передбачає абсолютну заборону ритуального забою із встановленням каральних санкцій, – порушує свободу віросповідання. Аналізуючи проблему з філософсько-правової позиції, Ганна Спасовська-Чорна зазначила, що вчені-правознавці поставили питання про те, чи слід, враховуючи принципи права, надавати особливого значення свободі віросповідання та чи потрібно захищати право на виявлення релігії за будь-яку ціну.

Начальник відділу оцінки впливу на довкілля Міністерства екології та природних ресурсів України **М. О. Шимкус** у своїй доповіді на тему «**Європейські інструменти екологічних оцінок (СЕО та ОВД) – практичний досвід впровадження в Україні**» зазначила, що запровадження в Україні оцінки впливу на довкілля та стратегічної екологічної оцінки відкрило нові механізми участі громадськості в прийнятті екологічно важливих рішень, порівняно з формами участі громадян у проведенні державної екологічної експертизи. Вона окреслила коло проблем, пов'язаних із процедурою оцінки впливу на довкілля екологічно небезпечних видів діяльності та об'єктів у сфері господарської діяльності, визначенням критеріїв віднесення тих чи інших об'єктів до екологічно небезпечних, поділ яких на категорії здійснено в Законі України «Про оцінку впливу на довкілля».

Марина Олександрівна висловила також сподівання на подальший розвиток інституту оцінки впливу на довкілля як інструменту національної екологічної політики та його ефективне впровадження у практику взаємодії Мінприроди, суб'єктів підприємницької діяльності та екологічно зацікавленої громадськості.

Наприкінці роботи конференції доктор юридичних наук, професор, професор кафедри земельного та аграрного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член-кореспондент НАПрН України **В. В. Носік** зазначив, що «хоча майбутні покоління – це абстракція, суб'єкт, якого ще немає, але в практичній площині забезпечення їх прав безпосередньо стосується нас». Обмеження прав існуючих поколінь, на думку вченого, має застосовуватись, щоб «наші онуки побачили тварин, які сьогодні знаходяться на межі зникнення».

У своїй доповіді на тему «**Проблеми здійснення і захисту прав на землю у контексті реалізації статті 50 Конституції України**» Володимир Васильович вказав на «необхідність дослідження теоретичних і практичних проблем законодавчого забезпечення дотримання власниками землі та землекористувачами ст. 50 Конституції України». Вчений окреслив коло проблем, пов'язаних із ефективністю практичної реалізації та захисту екологічних прав громадян у сфері земельних правовідносин та необхідністю урахування комплексних підходів до застосування норм земельного, екологічного, аграрного, цивільного законодавства в регулюванні зазначеного «комплексу суспільних відносин» з метою реалізації конституційних екологічних прав громадян.

У процесі роботи Міжнародної науково-практичної конференції відбулося активне наукове обговорення усталених та дискусійних питань стосовно доктринального розуміння, юридичного закріплення і забезпечення ефективності еколого-правового статусу людини і громадянина, реалізації та захисту екологічних прав і обов'язків громадян, насамперед права на безпечне довкілля.

Учасники конференції визнали за необхідне:

1) об'єднання зусиль вчених і практиків у дослідженні поняття, структури та змісту еколого-правового статусу людини і громадянина як правової категорії, напрацюванні єдиних підходів до підвищення ефективності правового ре-

гулювання екологічних відносин у зазначеній сфері з урахуванням міжнародно-правових та європейських підходів, позитивної практики зарубіжних країн;

2) продовження подальших наукових досліджень історико-правових, політико-правових, інституційно-функціональних та інших проблем забезпечення екологічних прав, інтересів та обов'язків громадян, їх захисту за надзвичайних екологічних ситуацій техногенного та природного характеру, в тому числі кліматичних, можливості застосування обмежень прав і свобод людини і громадянина в сфері екології, запобігання екологічній міграції;

3) розвиток доктрини екологічного, земельного та аграрного права в напрямі вдосконалення національного законодавства, посилення еколого-правової освіти, культури, юридичної та морально-етичної відповідальності, впровадження ідей сталого розвитку з метою гарантування екологічних прав нинішнього та майбутніх поколінь на безпечне довкілля, достатній для життєдіяльності людини обсяг природних ресурсів, гідне для проживання навколишнє природне середовище.

1. *Актуальні проблеми становлення і розвитку права екологічної безпеки в Україні:* матеріали науково-практичного круглого столу, 28 березня 2014 р. / ред. кол. М. В. Краснової та ін.; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Чернівці : Кондратьєв А. В., 2014. 156 с.; *Від правової охорони природи Української РСР до екологічного права України:* зб. тез Всеукраїнської науково-практичної конференції, Київ (26 травня 2017 р.) / укладачі: В. В. Носік та ін.; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Чернівці : Кондратьєв А. В., 2017. 352 с.; *Конституційні засади аграрного, земельного та екологічного права: 20 років розвитку : матеріали «круглого столу»* (Київ, 27 травня 2016 р.) / за ред. М. В. Краснової, Т. О. Коваленко ; Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Чернівці : Кондратьєв А. В., 2016. 374 с. ; *Розвиток наук земельного, аграрного, екологічного та природоресурсного права:* зб. наукових праць круглого столу (19 жовтня 2012 р.) / за ред. Г. І. Балюк, М. В. Краснової, А. М. Мірошниченка, В. В. Носіка. 2012. 415 с. URL : <http://law.univ.kiev.ua/science.html> ; *Сучасні проблеми систематизації екологічного, земельного та аграрного законодавства України:* зб. наук. праць круглого столу (18 березня 2011 р.). Київ : ВГЛ «Обрії», 2011. 238 с. 2. *Еколого-правовий статус людини і громадянина: ретроспективний та перспективний погляди:* зб. матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 31 травня 2019 р.) / Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; за заг. ред. М. В. Краснової, Т. О. Коваленко. Чернівці : Кондратьєв А. В., 2019. 392 с.

References

1. *Aktualni problemy stanovlennia i rozvytku prava ekolohichnoi bezpeky v Ukraini :* Materialy naukovopraktychnoho Kruhloho stolu, 28 bereznia 2014 r., m. Kyiv / red. kol. M. V. Krasnova ta in. ; Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. Chernivtsi : Kondratiev A. V., 2014. 156 s. (ukr) ; *Vid pravovoi okhorony pryrody Ukrainiskoi RSR do ekolohichnogo prava Ukrainy:* Zbirnyk tez vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii, 26 travnia 2017 r., m. Kyiv / Ukladachi: V. V. Nosik ta in. ; Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. Chernivtsi : Kondratiev A. V., 2017. 352 s. (ukr) ; *Konstytutsiini zasady ahrarnoho, zemelnoho ta ekolohichnogo prava: 20 rokiv rozvytku :* materialy «kruhloho stolu» (m. Kyiv, 27 travnia 2016 roku) / za red. M. V. Krasnovoi, T. O. Kovalenko ; Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka. Chernivtsi : Kondratiev A. V., 2016. 374 s. (ukr) ; *Rozvytok nauk zemelnoho, ahrarnoho, ekolohichnogo ta pryrodoresursnoho prava :* Zbirnyk naukovykh prats Kruhloho stolu (19 zhovtnia 2012 r.) /

za red. H. I. Baliuk, M. V. Krasnovoi, A. M. Mirosnhychenka, V. V. Nosika. 2012. 415 s. URL : <http://law.univ.kiev.ua/science.html> (ukr) ; Suchasni problemy systematyzatsii ekolohichnoho, zemelnoho ta ahrarnoho zakonodavstva Ukrainy: Zbirnyk naukovykh prats Kruhloho stolu (18 bereznia 2011 r.). Kyiv : VHL «Obrii», 2011. 238 s. (ukr) 2. *Ekoloho-pravovyi status liudyny i hromadianyna: retrospektyvnyi ta perspektyvnyi pohliady*: zb. materialiv mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii (Kyiv, 31 travnia 2019 roku) / Kyivskiy natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka, Instytut derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy; za zah. red. M. V. Krasnovoi, T. O. Kovalenko. Chernivtsi : Kondratiev A. V. 2019. 392 s. (ukr).

ЗАСІДАННЯ КРУГЛОГО СТОЛУ, ПРОВЕДЕНОГО ВІДДІЛОМ ПРОБЛЕМ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ІНСТИТУТУ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМЕНІ В. М. КОРЕЦЬКОГО НАН УКРАЇНИ

01 листопада 2019 року в Інституті держави і права імені В. М. Корецького НАН України відбувся Круглий стіл на тему: «Проблеми розвитку адміністративного і фінансового права в умовах сучасних реформаційних процесів», організований відділом проблем державного управління та адміністративного права. В роботі Круглого столу взяли участь співробітники Інституту, представники навчальних закладів юридичного та державно-управлінського профілю різних міст України, юристи-практики. Робота Круглого столу відбувалася за такими напрямками: 1) адміністративне право в контексті новелізації предмета, метода, термінології та напрямів подальшого розвитку; 2) сучасні тенденції розвитку адміністративного законодавства (правове забезпечення системи органів виконавчої влади та державної служби); 3) сучасні тенденції розвитку науки фінансового права в Україні; 4) правове забезпечення фінансової децентралізації в Україні.

З вітальним словом до учасників Круглого столу звернувся директор Інституту держави і права імені В. М. Корецького, академік НАН України **Ю. С. Шемшученко**.

Він відзначив значну роль відділу проблем державного управління та адміністративного права в розвитку наукового забезпечення державно-управлінських процесів в Україні, а також зупинився на деяких вагомих аспектах стану адміністративного законодавства України, наголосивши, що сучасні реалії і тенденції модернізації адміністративного права як однієї із провідних галузей права обумовлені політичними, економічними, соціальними та іншими чинниками. Така обумовленість пов'язана також із загальним станом і перспективами розвитку національної правової системи. Крім того, реформування галузі адміністративного права обумовлено основними напрямками змістовної новелізації вітчизняної адміністративно-правової доктрини, яка має бути покладена в основу впливу на правозастосування та повноцінне функціонування адміністративно-правової сфери.

Розпочинаючи обговорення питань Круглого столу, завідувач відділу проблем державного управління та адміністративного права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України, доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України **О. Ф. Андрійко** зауважила, що наука адміністративного права потребує подальшого розвитку, як і система наукових і правових понять теорії адміністративного права – оновлення. І хоча в останні